

Ankara'da Halk Kütüphanesi Sistemi: Niceliksel Bir Değerlendirme

Public Library System in Ankara: A Quantitative Analysis

Bülent YILMAZ

Prof. Dr., Öğretim Üyesi, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara
byilmaz@hacettepe.edu.tr

Öz

Bu çalışmada, Başkent Ankara'nın Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde yer alan 25 merkez ilçedeki 42 halk kütüphanesi beş unsur itibarıyla ulusal ve uluslararası standartlara göre nicelik açısından incelenmiştir. Analiz sonucu, Ankara'daki halk kütüphanelerinin sayı, kullanıcı, personel, derme ve bina açılarından yetersiz ve standartların oldukça uzağında olduğu anlaşılmıştır. Çalışma sonucunda, Ankara için halk kütüphanesi sistemine yönelik acil bir planlamanın yapılması önerilmiştir.

Anahtar sözcükler: Halk kütüphanesi, Halk kütüphanesi-nicelik analizi, Halk kütüphanesi-kullanıcı, Halk kütüphanesi-derme, Halk kütüphanesi-personel, Nicelik analizi, Ankara

Abstract

This study investigates 42 public libraries in 25 central districts within the boundaries of Ankara Metropolitan Municipality in respect of five factors according to national and international standards quantitatively. The findings show that public libraries in Ankara are insufficient with respect to the number of buildings, users, staff and collection and also in terms of standards. Therefore, it has been suggested that an urgent planning is necessary for public libraries in Ankara.

Keywords: Public library, Public library-quantitative analysis, Public library-user, Public library-collection, Public library-personnel, Quantitative analysis, Ankara

Giriş

Mimar Sinan'ın bir betimlemesine göre, kentler de tıpkı insanlar gibidir; onların da yaşamalarını sağlayan, bunun için zorunlu olan parçaları vardır. Kentlerin de fiziksel yapıları, organları ve ruhları bulunmaktadır. Örneğin, ormanlar onların akciğerlerine, üniversiteler beynine, kanalizasyon sistemleri boşaltım organlarına benzetilebilir. Bu kentlerin ruhunu, ruhsal kimliğini oluşturan bir boyut da olmalıdır. Bu unsurun genel olarak "kültür" olgusu olduğu söylenebilir. Tiyatro, sinema, spor salonu, vb. kuruluşlar gibi kütüphaneler de kentlerin

kültürel kimliğini oluşturan yapılardır. Kütüphanesiz ya da kütüphane hizmetleri yetersiz bir kent kültürel kimliği eksik bir canlı gibi düşünülebilir. Kütüphane, kente kimlik, ruh kazandıran, ona ayırıcı özellik yükleyen kuruluşlardan birisidir. Kütüphaneler, kentlerin Antik çağlardan bu yana prestij yapıları arasında yer almaktadır. Çağdaş dünyada da kütüphane kurumu o kenti simgeleyen mekânlar içinde gösterilir.

Elbette, kütüphanelerin etkili kent parçaları oluşu, onların özellikle kültürel işlevlerinden kaynaklanmaktadır. Bir kent topluluğunun kalkınmasında, o kente ilişkin insani

gelişimde ekonomi yeterli bulunmamakta, kültür bu gelişimin ana unsurlarından birisi olarak kabul edilmekte ve ona önemli roller yüklenmektedir. Kültürün sözü edilen bu rollerini gerçekleştirmesinde ise kütüphane benzeri kuruluşlar görev almaktadır.

Kuşkusuz, kütüphanelerin tek rolleri kültürel nitelikli olanlar değildir. Kütüphane, eğitim işlevi de güçlü olan bir kurumdur. Örgün ancak özellikle de yaşam boyu (yaygın) eğitimde ciddi rolleri olan kütüphaneler çağdaş dünyada sanayi devriminden sonra yeniden keşfedilmeye başlanan, öne çıkan kurumlar arasında yer almaktadır.

Tanımlamak gerekirse, **halk kütüphaneleri**, bireylerin eğitim, kültür ve boş zamanları değerlendirme ile ilgili bilgi gereksinimlerini hiçbir ayırım gözetmeksizin, ücretsiz biçimde karşılayarak bulunduğu yörenin kalkınmasına katkıda bulunan demokratik kuruluşlardır. Yukarıda genel olarak kütüphaneler açısından özetlenen kütüphanelerin önemini halk kütüphaneleri açısından biraz daha özelleştirmek olanaklıdır:

- “Halk kütüphanesi, aklıyla yaşayan, sorgulayan... toplumun kurumudur.
- Halk kütüphanesi, toplumsal gelişmenin göstergesidir.
- Halk kütüphanesi, bilgi toplumunun “olmazsa olmaz” kuruluşudur.
- O, teknoloji/teknoloji kullanma bilgisine sahip olmama ve ekonomik yetersizlikler nedenleriyle bilgiye erişemeyen bireyler için ciddi bir olanaktır.
- Halk kütüphanesi, demokratik gelişmişliğin ölçütüdür. O, giderek sandıkla sınırlanan demokratik katılımı genişletmede temel koşul sayılan eğitilmiş/bilinçli bireyi yaratan kurumdur.
- Halk kütüphanesi kültürel gelişmenin zorunlu kurumudur.
- Halk kütüphanesi araştırmaya dayalı eğitim dizgesinin organik bileşenidir.
- Halk kütüphanesi, küreselleşmenin tekleştirici ve kabalaştırıcı kültürel egemenliğine yerel kültürleri besleyerek karşı çıkan kurumdur.
- O, giderek yok olan yerel kültürel mirasın yaşatılmasına katkı sağlayan kuruluştur.

- Halk kütüphanesi, düşünce özgürlüğünün sınırlarını bilgi temelli biçimde genişleten kuruluştur.
- Halk kütüphanesi, teknolojinin “esir alması” ile giderek azalan toplumsal iletişimin gerçekleşmesi için yeni mekânlardır. Bir başka deyişle, halk kütüphanesi, günümüz dünyasının “yalnızlaşan ve bunalan” bireyi için sığınma ve rahatlama alanıdır.
- Halk kütüphanesi, toplumun yukarıdan ideolojik olarak biçimlendirilme çabasına karşı, bilgi ve bilinç temelli sivil karşı çıkışının kurumudur.

Kısacası, o, günümüz çağdaş toplumunun ve yaşamının zorunlu kurumudur” (Yılmaz, 2013a, ss.3-4).

Halk kütüphanelerinin tanımında ve sıralanan özelliklerinde sözü edilen işlevlerini yeterince yerine getirebilmeleri, verdikleri hizmetlerin niteliğine bağlıdır. Nitelikli hizmet ise bu hizmetin ortaya çıkmasını sağlayan, bir anlamda o hizmeti yaratan unsurlardaki *niceliksel* yeterlilik ile doğrudan ilişkilidir.

Nicelik, “Bir şeyin sayılabilen, ölçülebilen veya azalıp çoğalabilen durumu” ya da “Genellikle sayılabilen, toplamı doğrudan sayı olarak belirtilebilen genel özellik” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2014). Bir kuruma ilişkin nicelik, bir başka deyişle, ölçülebilir özellikleri o kurumun niteliğini (kalitesini) belirlemektedir. Bu boyutuyla nicelik ile nitelik arasındaki ilişki önemlidir. Daha açıkça söylemek gerekirse, niceliği yeterli olmayan kuruluşlarda nitelik de yetersiz olacaktır. Kurumların nitelikli hizmet vermeleri nicelik yönünden belirli ölçütlere ve standartlara uygun olmalarına bağlıdır.

Hizmet üreten bir kamu kuruluşu olarak halk kütüphanesinin nitelikli hizmet verip vermediğini somut verilerle değerlendirmenin önemli yöntemlerinden birisi onun ölçülebilir özelliklerine bakmaktır. Halk kütüphanesinin ölçülebilir unsurlarında ulusal ve uluslararası standartlara göre belirlenen yeterlilik ya da yetersizlik, onun hizmet niteliği hakkında sağlam fikirler verir. Kısaca, bir kurumun niteliği hakkında konuşmak için öncelikle niceliğe bakmak gerekmektedir.

Bu çalışmaya konu olan noktaları Çapar (1985; 1987a; 1987b) “kütüphane hizmetlerinin planlanması”, “halk kütüphanesi hizmetlerinin yaygınlaştırılması” ve “halk kütüphanesi hizmetinin nüfus açısından planlanması” gibi başlıklar altında ve “planlama” ana kavramı bağlamında ele

almaktadır. Bu yaklaşımın son derece sağlıklı ve bilimsel bir anlayışı yansıttığı ve bizim Ankara örneğinde yaptığımız çalışmamızın kuramsal temellerine ışık tuttuğu söylenebilir. Benzer biçimde, Soysal'ın (1998) bir çalışması da genel olarak kütüphanecilikte plan kavramını tartışırken, özel olarak halk kütüphanelerine de göndermelerde bulunmaktadır.

Elbette, konu birçok unsur açısından daha ele alınabilir niteliktedir. Örneğin, Onat (1989) ve Hazırlar'ın (2004) halk kütüphanelerinin mekânsal özellikleri üzerine yaptıkları çalışmalar, halk kütüphanelerinin bina unsurunu irdelemektedir. Yine, Ersoy'un (1966) bir çalışması, halk kütüphanesinin Türkiye'deki gelişimini 1960'lı yıllardan itibaren irdeleyen ve bu irdelemeleri özellikle sayısal veriler üzerinden halk kütüphaneleri çerçevesinde gerçekleştiren yaklaşıma sahiptir.

Ülkelerin yönetim merkezleri olan başkentlerde verilen halk kütüphanesi hizmetlerinin niteliği tüm ulusu etkileyecek güçtedir (Sağlamtunç, 1981, s. 70). Dolayısıyla, bu çalışmanın Türkiye için de ipuçları vereceği düşünülebilir. Eğitim-kültür düzeyini görece olumlu değerlendirebileceğimiz bir kentteki halk kütüphanesi gerçeği diğer kentlere yönelik göndermelere dayanak oluşturabilir.

Bu çalışmada, Ankara'daki halk kütüphaneleri, ölçülebilir özellikleri olan sayı, kullanıcı, derme, personel, bina ve bütçe unsurları itibarıyla yani niceliksel olarak irdelenecektir. Bu konuda 1980 yılında Sağlamtunç (1980) ve 1998 ile 2011 yıllarında Yılmaz'ın (1998 ve 2011) yaptığı çalışmalar konu açısından dikkat çekicidir ve bu çalışmaya da kaynaklık etmektedir. Bu çalışmalar, sözü edilen araştırmaların güncel verilerle, anlamlı oranda büyüyen Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki yeni durumun ortaya konmasına ve o dönemlerden bu yana gerçekleşen değişimine yönelik değerlendirmeler yapılmasına da yardımcı olacaktır.

Bilindiği üzere, halk kütüphanesi sistemi merkez kütüphane, şube kütüphanesi, gezici kütüphane, çocuk kütüphanesi ve geçici kitaplıklar gibi örgütsel birimlerden oluşur. Tümünün ayrı işlevlere sahip olmasına karşın (Yılmaz, 1996, ss.17-18), bütüncül bir sistemin parçalarıdır. Bu örgütsel birimlerin tümünde beş unsur olarak adlandırıl-

an yapısal parçalar bulunmaktadır. Bunlar, kullanıcı, derme, personel, bina ve bütçedir. Sözü edilen bu unsurlara ilişkin olarak 1988 yılında Türkiye'de Kültür Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü tarafından konunun uzmanları ile gerçekleştirilmiş ve sonuçlarının ilgili Bakanlık tarafından da onaylandığı "Kütüphanelerde Yasal Düzenlemeler ve Standartlaşma" (KYGM, 1988) adlı çalışma halk kütüphaneleri için ülke koşullarını dikkate alan ve bu nedenle de uygulanabilirliği güçlü olan standartları vermektedir. Bu çalışmada Ankara'daki halk kütüphanesi unsurları bu standartlar temelinde değerlendirilecek, bunların yetersiz kaldığı durumlarda IFLA (2007) (Uluslararası Kütüphane Dernekleri Federasyonu) standartlarından yararlanılacaktır.

Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Bu çalışmanın amacı; Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde hizmet vermekte olan halk kütüphanelerinin beş unsur itibarıyla güncel niceliksel durumlarını standartlar temelinde ortaya koymaktır. Betimleme yöntemi ile gerçekleştirilen bu araştırmada, Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde kalan ve merkez ilçeler olarak adlandırılan Akyurt, Altındağ, Ayaş, Bala, Beypazarı, Çamlıdere, Çankaya, Çubuk, Elmadağ, Etimesgut, Evren, Gölbaşı, Güdül, Haymana, Kalecik, Kazan, Keçiören, Kızılcahamam, Mamak, Nallıhan, Polatlı, Pursaklar, Sincan, Şereflikoçhisar ve Yenimahalle ilçelerinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı halk kütüphanelerinin yapısal unsurları itibarıyla ve standartlar temelinde niceliksel analizi yapılacaktır. Araştırma için kütüphanelere ilişkin veriler Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'nden Mayıs 2014 tarihinde elde edilmiştir. Çalışmada halk kütüphanesi standartları olarak ağırlıkla, alanında otorite kişilerden oluşan komitelerin Türkiye koşullarını dikkate alarak oluşturduğu ve ilgili Bakanlığın resmi onayına sahip olan "Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (KYGM, 1988) standartları" kullanılmıştır. Bu konuda gerektiğinde uluslararası geçerliliği olan IFLA (2007) standartlarından da yararlanılmıştır. Dolayısıyla, elde edilen veriler ulusal ve uluslararası standartlarla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın yapıldığı 25 ilçede Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı toplam 42 halk kütüphanesi (3 tanesi geçici kapalı) incelenmiştir. Bunlar;

Akyurt	Akyurt İlçe Halk Kütüphanesi	Gölbaşı	Gölbaşı İlçe Halk Kütüphanesi Oyaca Halk Kütüphanesi
Altındağ	Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze Kütüphanesi	Güdül	Güdül İlçe Halk Kütüphanesi
Ayaş	Ayaş İlçe Halk Kütüphanesi Gökler Köyü Halk Kütüphanesi Sinanlı Halk Kütüphanesi (Geçici kapalı)	Haymana	Haymana İlçe Halk Kütüphanesi
Bala	Bala İlçe Halk Kütüphanesi Kesikköprü Halk Kütüphanesi	Kalecik	Kalecik İlçe Halk Kütüphanesi
Beypazarı	Beypazarı M. Akif Ersoy İlçe Halk Kütüphanesi Karaşar Halk Kütüphanesi	Kazan	Kazan İlçe Halk Kütüphanesi
Çamlıdere	Çamlıdere İlçe Halk Kütüphanesi	Keçiören	Keçiören Aktepe Halk Kütüphanesi Cemil Meriç İlçe Halk Kütüphanesi (2014 yılında açılmıştır.)
Çankaya	Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi Ankara Or-An Sevgi Yılı Halk Kütüphanesi Ankara Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi Balgat Hüseyin Alpar Halk Kütüphanesi Cebeci Halk Kütüphanesi Cer Modern Sanat Kütüphanesi	Kızılcahamam	Kızılcahamam İlçe Halk Kütüphanesi
Çubuk	Çubuk İlçe Halk Kütüphanesi	Mamak	Mamak İlçe Halk Kütüphanesi Kutludüğün Halk Kütüphanesi
Elmadağ	Elmadağ İlçe Halk Kütüphanesi Hasanoğlan 17 Nisan Halk Kütüphanesi	Nallıhan	Nallıhan İlçe Halk Kütüphanesi
Etimesgut	-	Polatlı	Polatlı İlçe Halk Kütüphanesi Yunus Emre (Esentepe) Halk Kütüphanesi
Evren	Evren İlçe Halk Kütüphanesi	Pursaklar	Pursaklar Saray Halk Kütüphanesi
		Sincan	Sincan İlçe Halk Kütüphanesi Sincan Yenikent Kütüphanesi Şuayip Çalkın Halk Kütüphanesi
		Şereflikoçhisar	Şereflikoçhisar Yunus Emre İlçe Halk Kütüphanesi
		Yenimahalle	Yenimahalle İlçe Halk Kütüphanesi (Geçici kapalı) Abdurrahman Oğultürk Halk Kütüphanesi Şentepe Halk Kütüphanesi

Değerlendirme

Bu bölümde, Ankara'da* araştırma kapsamına giren halk kütüphanelerinin sayı, kullanıcı, derme (koleksiyon), personel ve bina unsurlarına ilişkin olarak elde edilen sayısal veriler yorumlanarak, değerlendirilecektir.

* Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki ilçeler.

Araştırma kapsamına giren, Amaç, Kapsam ve Yöntem bölümünde belirtilen ilçeler kastedilmektedir.

Halk Kütüphanesi Sayısı

Bir kentte halk kütüphanesi hizmetlerinden yararlanma düzeyi doğal olarak o kentteki kütüphane sayısı ile doğrudan ilgilidir. Bir başka deyişle, olması gerekenden az sayıda kütüphane, bir kentte toplumun hizmetlerden

Tablo I. Ankara'da Halk Kütüphanesi Sayısı (2013)

İlçeler	Nüfus***	Mevcut*		Olması Gereken**		Gereksinim Duyulan
		Merkez Küt.	Şube Küt.	Merkez Küt.	Şube Küt.	Merkez Küt.
Akyurt	28.349	1	-	1	-	-
Altındağ	359.597	-	1	1	7	1
Ayaş	12.997	1	1	1	-	-
Bala	23.138	1	1	1	-	-
Beypazarı	47.234	1	1	1	1	-
Çamlıdere	7.181	1	-	1	-	-
Çankaya	914.501	1	5	18	18	17
Çubuk	83.449	1	-	1	1	-
Elmadağ	43.873	1	1	1	1	-
Etimesgut	469.626	-	-	1	10	1
Evren	2.995	1	-	1	-	-
Gölbaşı	115.924	1	1	1	3	-
Güdül	8.921	1	-	1	-	-
Haymana	42.566	1	-	1	1	-
Kalecik	13.678	1	-	1	-	-
Kazan	45.879	1	-	1	1	-
Keçiören	848.305	1	-	16	16	15
Kızılcahamam	26.694	1	-	1	-	-
Mamak	568.396	1	1	11	11	10
Nallıhan	29.797	1	-	1	-	-
Polatlı	117.393	1	1	1	3	-
Pursaklar	123.857	-	1	1	3	1
Sincan	484.694	1	2	1	10	-
Şereflikoçhisar	34.577	1	-	1	-	-
Yenimahalle	591.462	-	2	11	11	11
Toplam	5.045.083	21	18	77	97	56

* Bu ve bundan sonraki tablolarda Ankara'daki halk kütüphanelerine ilişkin olarak sunulan veriler Mayıs 2014 tarihinde KYGM'den elde edilmiştir. Üç kütüphane geçici olarak kapalı olduğundan Tablo I ve II'de kütüphane sayısı 39 olarak görülmektedir.

** KYGM (1988, s. 39)'ye göre hesaplanmıştır.

*** TÜİK, (2014).

yeterince yararlanamaması anlamına gelecektir. Olması gereken kütüphane sayısı standartlara göre, kentin (ilin ya da ilçenin) nüfus büyüklüğü dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Aşağıdaki tabloda (Tablo I) Ankara'da mevcut olan, olması gereken ve gereksinim duyulan halk kütüphanesi sayıları verilmiştir.

Tablo I verilerine göre, en çok kütüphaneye sahip ilçe Çankaya'dır. Bir halk kütüphanesi sisteminde mutlaka olması gereken ve ana (temel) hizmet birimi sayılan "merkez kütüphane" durumuna bakıldığında, Altındağ, Etimesgut, Pursaklar ve Yenimahalle ilçelerinde merkez kütüphane olmadığı görülmektedir.¹ Bu durumu, "bu ilçeler bir halk kütüphanesi sisteminden yoksundur" biçiminde

yorumlamak olanaklıdır. Çünkü, merkez kütüphane bir halk kütüphanesi sisteminin ana birimidir. Bir ülkenin başkentinin üç merkez ilçesinde (Yenimahalle'nin geçici durumu dikkate alınmazsa) bir halk kütüphanesi sisteminin, onun ana parçasının olmaması anlaşılır bir durum gibi görünmemektedir. Sözü edilen bu üç ilçenin toplam nüfusunun bir milyona yakın olduğu da göz önüne alınırsa durumun olumsuzluk düzeyi daha anlaşılır olmaktadır. Özellikle, Etimesgut ilçesinde herhangi bir şube kütüphanesinin de olmaması, diğer iki ilçede ise sadece birer şube kütüphanesinin bulunması gerçekten sorunlu ve çok ciddi bir duruma işaret etmektedir.

Merkez kütüphanesi bulunan diğer ilçelerde ise sorun şube kütüphane sayısının standartlardan uzak ve son derece düşük olmasıdır. Ankara'da toplam 21 merkez ve 18 şube kütüphanesi bulunmaktadır (Tablo II). Oysa, standartlara göre olması gereken merkez kütüphane sayısı 77, şube kütüphanesi sayısı da 97'dir. Dolayısıyla, Ankara'da 56 merkez, 79 şube kütüphanesi olmak üzere toplam 135 halk kütüphanesine daha gereksinim duyulmaktadır. Gereksinimin en yoğun olduğu ve ivedilik taşıdığı ilçeler sırasıyla Keçiören (31 kütüphane), Çankaya (30 kütüphane), Mamak (20 kütüphane), Yenimahalle (20 kütüphane), Etimesgut (11 kütüphane), Sincan

Tablo II. Ankara'da Bir Halk Kütüphanesinin Hizmet Vermekle Yükümlü Olduğu Nüfus Büyüklüğü (2013)

İlçeler	Nüfus	Kütüphane Sayısı	Bir Halk Kütüphanesinin Hizmet Vermekle Yükümlü Olduğu Nüfus
Akyurt	28.349	1	28.349
Altındağ	359.597	1	359.597
Ayaş	12.997	2	6.498
Bala	23.138	2	11.569
Beypazarı	47.234	2	23.617
Çamlıdere	7.181	1	7.181
Çankaya	914.501	6	152.417
Çubuk	83.449	1	83.449
Elmadağ	43.873	2	21.936
Etimesgut	469.626	-	469.626
Evren	2.995	1	2.995
Gölbaşı	115.924	2	57.962
Güdül	8.921	1	8.921
Haymana	42.566	1	42.566
Kalecik	13.678	1	13.678
Kazan	45.879	1	45.879
Keçiören	848.305	1	848.305
Kızılcahamam	26.694	1	26.694
Mamak	568.396	2	284.198
Nallıhan	29.797	1	29.797
Polatlı	117.393	2	58.696
Pursaklar	123.857	1	123.857
Sincan	484.694	3	161.565
Şereflikoçhisar	34.577	1	34.577
Yenimahalle	591.462	2	295.731
Toplam	5.045.083	39	129.361

(8 kütüphane) ve Altındağ'dır (6 kütüphane). Tablo verilerine göre, 14 ilçenin halk kütüphanesi sayısı yeterli görünmektedir. Ancak, kütüphane sayısı yeterli olan bu ilçelerin genellikle az nüfuslu yerleşim yerleri olduğu da dikkat çekmektedir. Bir başka deyişle, Ankara'da kütüphane yetersizliği öncelikle büyük merkez ilçelerin sorunu olarak görünmektedir. Dolayısıyla, Ankara'da nüfusun çok büyük çoğunluğu için kütüphane sayısının yetersiz olmasından dolayı halk kütüphanesi hizmetlerinden yararlanamama sorunu bulunmaktadır.

Halk kütüphanesi sayısının bir yerleşim biriminde doğrudan ilişkili olduğu, yarattığı ya da etkilediği ilk durum, doğal olarak, bir halk kütüphanesinin hizmet vermekle yükümlü olduğu nüfus, yani, bir halk kütüphanesine düşen potansiyel kullanıcı büyüklüğü olmaktadır. Bir halk kütüphanesinin hizmet verebileceği nüfus büyüklüğü hakkında uluslararası bir standart olmamakla birlikte, yaptığımız bir başka araştırma sonucuna göre (Yılmaz, 2013, s.405), Avrupa Birliği ülkelerinde hizmet verilen ortalama nüfus büyüklüğünün 7,558 olduğu anlaşılmıştır.

Ankara'da hiç kütüphanesi olmayan Etimesgut ilçesi bir yana bırakılacak olursa, bir halk kütüphanesi Keçiören'de 848,305, Altındağ'da 359,597, Yenimahalle'de 295,731 ve Mamak'ta 284,198 kişiye hizmet vermeye çalışmaktadır. Bu sayılar, bir halk kütüphanesinin hizmet verme kapasitesini aşan, çok yüksek nüfus büyüklükleridir ve hizmet vermede olanaksız bir durumu anlatmaktadır. Hele, bu konudaki AB ortalamasının 7,500'lerde olduğu göz önüne alınırsa durumun olumsuzluğu daha somut olarak anlaşılmaktadır. Ankara'da 7,500 kişinin altında kişiye hizmet veren halk kütüphanelerine sahip sadece 3 ilçe (Evren, Çamlıdere, Ayaş) bulunmaktadır. 26 ilçe bu sayının epeyce üzerindedir. Bu konuda Ankara'nın genel ortalaması, yani, Ankara'da bir halk kütüphanesinin hizmet vermekle yükümlü olduğu ortalama nüfus büyüklüğü yaklaşık 129,361'dir. Bu sayı, AB ortalamasının yaklaşık 17,5 katıdır. Arada, gerçekten çok büyük bir fark vardır ve bir halk kütüphanesinin bu kadar büyük sayıda bir kullanıcı grubuna hizmet vermesi olanaksızdır. Ankara'da, hizmet verilecek nüfus büyüklüğü ile ilgili sorunun, neredeyse il nüfusunun yarısına yakınına oluşturan büyük ilçelerde çok ciddi boyutlarda olması ise olumsuzluğu daha da artırmaktadır.

Kullanıcı

Genelde kütüphaneler ve özel olarak halk kütüphaneleri bina, bütçe, personel, derme ve kullanıcı olmak üzere beş unsur üzerinden değerlendirilmektedir. Her birinin fark-

lı ve ciddi işlevleri ve önemi olmakla birlikte, son yıllarda kullanıcı odaklı hizmet yaklaşımı "kullanıcı" unsurunu diğer unsurlardan çok daha fazla öne çıkarmıştır. Tüm diğer unsurlar ve ayrıca işlem ve hizmetler bir anlamda kullanıcı için vardır. Kullanıcı unsuru, doğaldır ki, kütüphanelerin verimliliğini yansıtır. Ayrıca, kullanıcı istatistikleri halk kütüphanelerinin toplumsallaşma düzeyinin de göstergesi olarak düşünülebilir. Kütüphane kullanım sıklıkları genelde kullanıcıların kütüphane ziyaret sayıları ve üyelik durumları üzerinden belirlenmektedir. Tablo III ve IV, Ankara'daki halk kütüphanelerine ilişkin kullanım durumunun bu iki ölçüt temelinde ilçelere göre dağılımını göstermektedir.

Tablo III. Ankara'daki Halk Kütüphanesi Kullanıcı Sayılarının İlçelere Göre Durumu (2013)

İlçeler	Nüfus (a)	Kullanıcı Sayısı (b)
Akyurt	28.349	4.930
Altındağ	359.597	8.945
Ayaş	12.997	3.058
Bala	23.138	657
Beypazarı	47.234	45.804
Çamlıdere	7.181	4.666
Çankaya	914.501	205.215
Çubuk	83.449	5.932
Elmadağ	43.873	8.404
Etimesgut	469.626	-
Evren	2.995	852
Gölbaşı	115.924	32.210
Güdül	8.921	-
Haymana	42.566	1.895
Kalecik	13.678	5.112
Kazan	45.879	347
Keçiören	848.305	53.801
Kızılcahamam	26.694	6.347
Mamak	568.396	16.856
Nallıhan	29.797	3.620
Polatlı	117.393	54.473
Pursaklar	123.857	7.161
Sincan	484.694	47.229
Şereflikoçhisar	34.577	19.737
Yenimahalle	591.462	17.071
Toplam	5.045.083	554.322

Tablo III verilerine bakıldığında, en yüksek sayıda kullanıcı sayısının Çankaya ilçesine (205 215) ait olduğu ve onu Keçiören, Polatlı ve Sincan'ın izlediği görülmektedir. Elbette, bu sayıların anlamlı yorumu kullanıcı sayılarının ilçe nüfuslarına oranları temelinde ele alındığında söz konusu olabilir. Buna göre, Ankara'da en çok kullanıcı oranına, çok yüksek sayılabilecek bir rakamla (%96,9) Beypazarı ilçesi sahip iken, onu Çamlıdere (%64,9), Şereflikoçhisar (%57,1) ve Polatlı (%46,4) izlemektedir. En düşük kullanıcı oranlarına sahip ilçeler ise, Kazan (0,7), Altındağ (%2,5), Bala (%2,8), Yenimahalle (%2,9) ve Mamak (%3)'tür. Ankara'da kullanıcı sayılarının ilçe nüfuslarına oranları konusunda ilçeler arasında çok ciddi dengesizlikler olduğu anlaşılmaktadır. Bir ilçede (Beypazarı) %96,9 olan kullanıcı oranı diğer bir ilçede (Kazan) %0,7 olabilmiştir. Genel toplama bakıldığında, Ankara nüfusunun yalnızca %8,4'ünün kütüphaneye gittiği görülmektedir. Elbette burada bu oranlarla ilgili bir noktanın altını çizmekte yarar bulunmaktadır. Sayılara yansıyan kütüphane ziyaret sayıları ziyaretçi kişi sayısını vermemektedir. Yani, ziyaret sayısı ziyaretçi sayısı anlamına gelmemektedir. Aynı kullanıcının kütüphaneye, örneğin bir yılda yaptığı 20 ziyaret sayısı istatistiklere 20 ayrı kişi olarak yansıtılmaktadır. Dolayısıyla, burada verilen sayıları kişi değil ziyaret sayısı olarak düşünmek daha doğru olacaktır.

Yukarıda dile getirilen nedenle, halk kütüphaneleri kullanıcı ya da kullanım düzeylerini ölçmede kütüphaneye üye sayıları daha gerçekçi ve somut istatistikler olarak kabul edilmektedir. Buna ilişkin veriler de Tablo IV'de verilmiştir.

Görüldüğü üzere, Ankara'da halk kütüphanelerinin kullanım durumu üye sayıları temelinde ele alındığında ortaya çok daha farklı bir tablo çıkmaktadır. Bir önceki tabloda, örneğin Beypazarı için %96,9 olan kullanıcı oranı üyelikte bir anda %1,9'a düşmektedir. Bu, benzer duruma sahip ilçeler için üyelerin etkin kütüphane kullanımı anlamına gelmekle birlikte, halk kütüphaneleri kullanım değerlendirmeleri için kullanıcı sayılarının çok sağlıklı olamayabileceğini de açıkça göstermektedir. Ankara'nın ilçeleri arasında %10'luk üye oranına ulaşan ilçe bulunmaması son derece düşündürücüdür. Sadece 4 ilçenin %5 oranının üzerine çıktığı ve ilçelerde "binde" ile ifade edilecek üye oranlarının çoğunlukta olduğu görülmektedir. Daha somut olan durum ise Ankara'nın toplam halk kütüphanesi üye sayısı/oranıdır. *Beş milyonluk bir başkentte halk kütüphanelerine üye olanların*

Tablo IV. Ankara'daki Halk Kütüphanelerine Kayıtlı Üye Sayılarının İlçelere Göre Dağılımı (2013)

İlçeler	Nüfus	Kayıtlı Üye Sayısı
Akyurt	28.349	235
Altındağ	359.597	-
Ayaş	12.997	139
Bala	23.138	132
Beypazarı	47.234	885
Çamlıdere	7.181	651
Çankaya	914.501	13.592
Çubuk	83.449	1.050
Elmadağ	43.873	2.292
Etimesgut	469.626	-
Evren	2.995	107
Gölbaşı	115.924	2.139
Güdül	8.921	-
Haymana	42.566	323
Kalecik	13.678	582
Kazan	45.879	94
Keçiören	848.305	848
Kızılcahamam	26.694	2.633
Mamak	568.396	2.970
Nallıhan	29.797	178
Polatlı	117.393	5.057
Pursaklar	123.857	673
Sincan	484.694	2.636
Şereflikoçhisar	34.577	2.413
Yenimahalle	591.462	678
Toplam	5.045.083	40.307

sayısı 40,307 ve bunun toplam nüfusa oranı ise on binde sekizdir. Diğer bir deyişle, Ankara'da on bin kişide sekiz kişi bir halk kütüphanesine üyedir. Belirlenen bu oranın çok düşük olduğu açıkça anlaşılacakla birlikte, bu konuda AB ortalamasının %25 olduğu (Yılmaz, 2013b, s.408) göz önüne alınırsa tablo çok daha fazla ağırlaşmaktadır. Ayrıca, yıllardır bu alanda yaptığımız araştırma ve gözlemlere dayanarak söyleyebileceğimiz ve Türkiye'deki halk kütüphaneleri kullanıcı grubunun %90'ların üzerinde çocuk-öğrenci oldukları düşünüldüğünde buradaki %0,08 oranı çok daha olumsuz bir hal almaktadır.

Derme (Koleksiyon)

Bir önceki bölümde belirtildiği üzere, halk kütüphanesi hizmetlerinde temel unsurlardan birisinin derme (koleksiyon) olduğu bilinmektedir. Derme, bir halk kütüphanesinin hizmet odağındaki ana materyaldir. Elbette, CD, DVD, elektronik kitap-dergi, veri tabanları vb. gibi yeni tür materyalleri de bu unsurun içinde değerlendirmek gerekir. Ancak, halen halk kütüphanelerinde kitap dışı materyaller olarak adlandırılan bu tür materyal sayısı değerlendirmeye alınamayacak kadar düşüktür. Sağlamtunç (1980, s.39)'un da belirttiği üzere, halk kütüphaneleri halkın kendini yetiş-

tirebilmesi için gerekli her türlü materyali toplamak ve hizmete sunmak durumundadır. Özellikle, sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş sürecini sağlıklı biçimde tamamlayamayan ve bir anda görsel kültürle karşı karşıya kalan Türkiye ve benzeri ülkelerde kütüphane dermelerindeki kitap sayıları toplumun dönüştürülmesinde büyük işlevler görebilir.

Aşağıda, Tablo V ve VI'da yer alan veriler hem Ankara'daki halk kütüphanelerinde bulunan dermelerin standartlara göre olması gereken oranlar temelinde hem de nüfus unsuru çerçevesinde değerlendirmeler yapmamıza olanak sağlamaktadır.

Tablo V. Ankara'daki Halk Kütüphanelerinde Bulunan Kitap Sayılarının İlçelere Göre Dağılımı (2013)

İlçeler	Mevcut Kitap Sayısı	Olması Gereken Kitap Sayısı*	Gereksinim Duyulan Kitap Sayısı
Akyurt	10.418	24.096	13.678
Altındağ	7.249	269.697	262.448
Ayaş	30.996	11.047	+19.949
Bala	3.834	19.667	15.833
Beypazarı	49.520	40.148	+9.372
Çamlıdere	7.679	7.181	+498
Çankaya	765.226	457.250	+307.976
Çubuk	13.902	70.931	57.029
Elmadağ	25.273	37.292	12.019
Etimesgut	-	352.219	352.219
Evren	3.452	2.995	+457
Gölbaşı	20.967	98.535	77.568
Güdül	9.543	8.921	+622
Haymana	11.544	36.181	24.637
Kalecik	15.123	11.626	+3.497
Kazan	6.958	38.997	32.039
Keçiören	18.425	424.152	405.727
Kızılcahamam	15.021	22.690	7.669
Mamak	22.813	369.457	346.644
Nallıhan	6.825	25.327	18.502
Polatlı	38.509	99.784	61.275
Pursaklar	7.216	105.278	98.062
Sincan	33.441	363.520	330.079
Şereflikoçhisar	17.778	29.390	11.612
Yenimahalle	32.602	384.450	351.848
Toplam	1.174.314	3.310.831	2.136.517

* KYGM (1988, s.33)

Tablo değerlendirmesine geçmeden önce burada öncelikle belirtilmesi gereken bir nokta bulunmaktadır. Çankaya ilçesinde yer alan Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, aynı zamanda, bir derleme kütüphanesidir ve Türkiye'de yayımlanan her yayından bu kütüphaneye gönderilmesi Derleme Yasası (Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu, 2012) gereği zorunludur. Dolayısıyla, bu ilçede yüksek görünen kitap sayısının ana kaynağı bu yasa ve kütüphanedir. Yine de, Tablo V verileri, Ankara'da ilçelere göre halk kütüphanelerinde bulunan kitap sayılarının son derece düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Tabloya göre, Ankara'daki 25 ilçenin sadece beşinde varolan derme miktarı olması gerekeni karşılamaktadır. Bu ilçeler de Çankaya dışında en küçük

nüfuslu ilçelerdir. Genel olarak bakıldığında, Ankara'da hizmet veren halk kütüphanelerinin ciddi oranlarda derme eksikliği bulunmaktadır. Örneğin, yaklaşık 270,000 kitapla hizmet vermesi gereken Altındağ ilçesindeki kütüphanelerde sadece 7,249; yaklaşık 370,000 kitap bulundurması gereken Mamak'ta ise 22,813 kitap görülmektedir. Varolan ile olması gereken kitap sayıları arasında çok büyük farklar bulunmaktadır. Ankara'da yaklaşık 3.300,000 olması gereken derme miktarının 1.174, 314 olduğu ve iki milyonun üzerinde kitaba gereksinim olduğu anlaşılmaktadır. En yüksek sayıda kitaba gereksinim duyulan ilçeler (hiç kütüphane bulunmayan Etimesgut ilçesi dışında) Altındağ, Keçiören, Mamak, Sincan ve Yenimahalle'dir. Tüm bu veriler, Ankara'daki

Tablo VI. Ankara'daki Halk Kütüphanelerinde Bulunan Kitap Sayılarının İlçelere ve Nüfusa Göre Dağılımı (2013)

İlçeler	Nüfus	Kitap Sayısı	Kaç Kişiye 1 Kitap Düştüğü
Akyurt	28.349	10.418	2.7
Altındağ	359.597	7.249	49.6
Ayaş	12.997	30.996	0.4
Bala	23.138	3.834	6.0
Beypazarı	47.234	49.520	0.9
Çamlıdere	7.181	7.679	0.9
Çankaya	914.501	765.226	1.2
Çubuk	83.449	13.902	6.0
Elmadağ	43.873	25.273	1.7
Etimesgut	469.626	-	-
Evren	2.995	3.452	0.9
Gölbaşı	115.924	20.967	5.5
Güdül	8.921	9.543	0.9
Haymana	42.566	11.544	3.7
Kalecik	13.678	15.123	0.9
Kazan	45.879	6.958	6.6
Keçiören	848.305	18.425	46.0
Kızılcahamam	26.694	15.021	1.8
Mamak	568.396	22.813	24.9
Nallıhan	29.797	6.825	4.4
Polatlı	117.393	38.509	3.0
Pursaklar	123.857	7.216	17.2
Sincan	484.694	33.441	14.5
Şereflikoçhisar	34.577	17.778	1.9
Yenimahalle	591.462	32.602	18.1
Toplam	5.045.083	1.174.314	4.3

halk kütüphanelerinin sahip oldukları derme miktarının, onların etkili hizmet vermesine olanak sağlayacak ölçüde olmadığı biçiminde yorumlanabilir. Bir başka deyişle, Ankara'daki halk kütüphaneleri ellerindeki derme ile çağdaş bir halk kütüphanesi hizmeti verebilecek durumda değildir. Kaldı ki, bu dermelerin bir de nitelik sorunu bulunmaktadır. Gözlemlerimize dayanarak söyleyebiliriz ki, incelediğimiz halk kütüphanelerinin sahip oldukları dermelerin önemlice bir bölümü ayıklanması gereken kaynaklardan oluşmaktadır. Ancak, araştırma kapsamı dışında kaldığından burada bu konu üzerinde değerlendirme yapamıyoruz.

Standartların yanı sıra, halk kütüphanelerinde bulunan kitap sayıları üzerine nüfus temelli gerçekçi bir başka değerlendirme de bir yerleşim yerinde "kaç kişiye kaç kitap düştüğü"nü ortaya koyan verilerle yapılacak bir analiz olacaktır. Aşağıda yer alan Tablo VI buna olanak sağlayan verileri içermektedir.

Tablo VI verilerine göre, Ankara'da tüm ilçelerde bulunan halk kütüphanelerindeki kitaplar açısından bakıldığında ortalama 4,3 kişiye bir kitap düşmektedir. Standartlara göre bu sayının genelde 1 kişiye 1 ya da 2 kitap düşmesi biçiminde olduğu söylenebilir. İlçeler içinde bu açıdan durumu en olumsuz görünenler, hepsi büyük ilçelerden olan Altındağ (50 kişiye 1 kitap), Keçiören (46 kişiye 1 kitap) ve Mamak (25 kişiye 1 kitap)'tır. Yenimahalle, Pursaklar ve Sincan gibi diğer büyük ilçeler de bu konuda olumsuz görünüme sahiptirler. Kısmen olumlu (Haymana, Nallıhan vb.) ve olumlu (Akyurt, Beypazarı, Çamlıdere, Çankaya vb.) duruma sahip ilçeler de bulunmaktadır. Daha önce belirtilen ve çok büyük ölçüde derleme ile yayın sağlayan alan Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi dermesinin buradaki oranlarda tek başına belirleyici/değiştirici etkisi olduğu unutulmamalıdır. Elbette, burada varolan dermelerin nitelik sorunu bir kez daha dikkate alınmak durumundadır. Güncel ve nitelikli dermelere sahip olması gereken halk kütüphanelerinin genelde buna uygun olmayan Türkiye ve Ankara'daki durumu burada nicelik açısından değerlendirilen bu unsurun görünümünü daha da ağırlaştırmaktadır.

Personel

Personel halk kütüphaneleri için "iş yapandır." Dolayısıyla, kütüphaneyi harekete geçiren, işlemleri yapan, hizmetleri veren özne olarak personel son derece yaşamsal öneme sahiptir. Bir başka deyişle, personel, halk kütüphanelerinin işlevlerinin yürütülmesinde temel unsurdur ve personel

sayısındaki eksikliklerin kütüphane hizmetlerinde doğrudan yetersizliklere neden olacağı açıktır. Türkiye'de halk kütüphaneleri ile ilgili en ciddi sorunların başında gelen personel unsurunun Ankara'daki halk kütüphaneleri açısından niceliksel durumu aşağıdaki tablolarda (Tablo VII ve VIII) yer alan verilerle yansıtılmaktadır.

Tablo VII verilerine göre, Ankara'daki halk kütüphaneleri için 35'i profesyonel kütüphaneci ve 29'u diğer personel olmak üzere toplam 64 kişiye gereksinim duyulmaktadır. Ancak, personel konusundaki durumun daha olumsuz olan yanı, Ankara'daki 25 ilçenin sadece 6 tanesinde profesyonel bir kütüphanecinin çalışıyor olmasıdır. Profesyonel kütüphanecisi olmadan bir halk kütüphanesinin nitelikli hizmet vermesi olanaklı değildir. Dolayısıyla, Ankara'da sadece personel yapısına bakarak halk kütüphanelerinde ve Ankara'nın 16 ilçesinde nitelikli bir hizmet verilemeyeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. İlçeler arasında kütüphaneci ve diğer personel açısından görülen dağılım dengesizlikleri de bir başka soruna işaret etmektedir. Örneğin, Çankaya ilçesinde (yine, büyük olasılıkla Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi kaynaklı bir durum) fazladan 17 kütüphaneci ve 55 diğer personel varken 15 diğer ilçede hem kütüphaneci hem de diğer personel açığı bulunmaktadır. Bu son derece sağlıksız bir durumdur. Etimesgut, Altındağ ve Keçiören ilçeleri en çok personele gereksinim duyan ilçeler olarak öne çıkmaktadır. Buna karşın, sadece Çankaya ve Yenimahalle personel açısından sorunsuz görünmektedir.

Ankara'daki halk kütüphanelerinin personel yapısının niceliksel analizinde başka parametreler/ölçütler kullanılarak da değerlendirmeler yapmak olanaklıdır. Örneğin, bir profesyonel kütüphanecinin kaç potansiyel ve etkin (aktif) kullanıcıya hizmet vermek zorunda olduğu bu ölçütlerden birisidir. Buna ilişkin veriler Tablo VIII'de yer almaktadır.

Avrupa Birliği ülkelerinde (AB ortalaması) 1 profesyonel kütüphanecinin hizmet verdiği potansiyel kullanıcı sayısı ortalamasının 6,156 olduğu (Yılmaz, 2013b, s. 413) göz önüne alındığında, Ankara'da bir kütüphanecinin hizmet verdiği kullanıcı sayısının 168,169 olması aradaki büyük uçurumu ortaya koymaktadır. AB ile Ankara arasında bu konuda yaklaşık 28 katlık bir fark bulunmaktadır. Bir kütüphanecinin bu kadar sayıda kullanıcıya hizmet vermesinin olanaklı olmadığı da açıktır. Potansiyel kullanıcı dışında bir kütüphanecinin hizmet verdiği etkin kullanıcı sayısı (18,477) dahi AB ortalamasının 3 katı olarak görünmektedir. Bu konuda ilçeler arasında

Tablo VII. Ankara'daki Halk Kütüphaneleri Personel Sayılarının İlçelere Göre Dağılımı (2013)

İlçeler	Mevcut		Olmaması Gereken*		Gereksinim Duyulan	
	Kütüphaneci**	Diğer	Kütüphaneci	Diğer	Kütüphaneci	Diğer
Akyurt	-	1	2	5	2	4
Altındağ	3	1	4	14	1	13
Ayaş	-	1	2	5	2	4
Bala	-	3	2	5	2	2
Beypazarı	-	7	2	7	2	-
Çamlıdere	-	1	1	2	1	1
Çankaya	21	72	4	17	+17	+55
Çubuk	-	3	3	8	3	5
Elmadağ	-	8	2	6	2	+2
Etimesgut	-	-	4	14	4	14
Evren	-	1	1	2	1	1
Gölbaşı	3	9	3	11	-	2
Güdül	-	1	1	2	1	1
Haymana	-	3	2	6	2	3
Kalecik	-	1	2	5	2	4
Kazan	-	2	2	6	2	4
Keçiören	-	8	4	17	4	9
Kızılcahamam	1	2	2	5	1	3
Mamak	-	11	4	17	4	6
Nallıhan	-	1	2	5	2	4
Polatlı	-	10	3	11	3	1
Pursaklar	-	7	3	11	3	4
Sincan	-	12	4	14	4	2
Şereflikoçhisar	1	5	2	6	1	1
Yenimahalle	1	19	4	17	3	+2
Toplam	30	189	65	218	35	29

* KYGM (1988, s. 37-38)'ye göre hesaplanmıştır.

** Müdür ya da müdür yardımcısı kadrosundaki kütüphaneciler hesaplamaya katılmamıştır.

en olumsuz duruma (yani bir kütüphanecinin hizmet verdiği etkin kullanıcı sayısı yüksekliği), sırasıyla, Polatlı (54,473), Keçiören (53,801) ve Beypazarı (45,804) sahip görünmektedir. Potansiyel kullanıcı açısından ise rakamlar gerçekten çok büyük boyutlara ulaşmaktadır. Personel-kullanıcı sayısı konusunda sorun yaşamayan ilçeler de (Altındağ, Gölbaşı, Kızılcahamam ve Çankaya) bulunmaktadır. Ancak, yinelemek gerekirse, Ankara'daki halk kütüphaneleri için personel konusunda temel sorun 19 merkez ilçede hiçbir kütüphaneci personelin olmamasıdır.

Bütçe

Halk kütüphaneleri unsurlarında standart oluşturmada en çok zorluk çekilen konu bütçedir. Önerilen bir standartta (KYGM, 1988, s.97) göre, kütüphane bütçesi, yörede kişi başına 2 kitap düşecek koşulları yaratacak miktarda olmalıdır. Bu konuda Türkiye için önerilen bir başka oran kişi başına 1 kitaptır (Yılmaz, 1996, s.16). Araştırmalarımız sırasında halk kütüphaneleri yöneticileri ile yaptığımız görüşmelere dayanarak, son 5-10 yıllık dönemde Türkiye'de genelde halk kütüphanelerinde bütçe açısından

Tablo VIII. Ankara'daki Halk Kütüphanelerinde 1 Kütüphanecinin Hizmet Verdiği Kullanıcı Sayısı (2013)

İlçeler	Nüfus	Kullanıcı Sayısı	Kütüphaneci Sayısı	1 Kütüphanecinin Hizmet Vereceği Potansiyel Kullanıcı Sayısı (Nüfus/Kütüphaneci)	1 Kütüphanecinin Hizmet Verdiği Etkin (Aktif) Kullanıcı Sayısı (Kullanıcı/Kütüphaneci)
Akyurt	28.349	4.930	-	28.348	4.930
Altındağ	359.597	8.945	3	119.866	2.982
Ayaş	12.997	3.058	-	12.997	3.058
Bala	23.138	657	-	23.138	657
Beypazarı	47.234	45.804	-	47.234	45.804
Çamlıdere	7.181	4.666	-	7.181	4.666
Çankaya	914.501	205.215	21	43.548	9.772
Çubuk	83.449	5.932	-	83.449	5.932
Elmadağ	43.873	8.404	-	43.873	8.404
Etimesgut	469.626	-	-	469.626	-
Evren	2.995	852	-	2.995	852
Gölbaşı	115.924	32.210	3	38.641	10.737
Güdül	8.921	-	-	8.921	-
Haymana	42.566	1.895	-	42.566	1.895
Kalecik	13.678	5.112	-	13.678	5.112
Kazan	45.879	347	-	45.879	347
Keçiören	848.305	53.801	-	848.305	53.801
Kızılcahamam	26.694	6.347	1	26.694	6.347
Mamak	568.396	16.856	-	568.396	16.856
Nallıhan	29.797	3.620	-	29.797	3.620
Polatlı	117.393	54.473	-	117.393	54.473
Pursaklar	123.857	7.161	-	123.857	7.161
Sincan	484.694	47.229	-	484.694	47.229
Şereflikoçhisar	34.577	19.737	1	34.577	19.737
Yenimahalle	591.462	17.071	1	591.462	17.071
Toplam	5.045.083	554.322	30	168.169	18.477

belirli ölçüde gelişmeler yaşandığı ve bunun Ankara'daki halk kütüphaneleri için de geçerli olduğu söylenebilir. Bu konuda sağlıklı ve somut veriler elde edilemediğinden bir değerlendirme yapılamamıştır.

Bina

Halk kütüphanesi hizmetlerinin verildiği mekân halk kütüphanesi binasıdır. Bina unsuru halk kütüphanesi hizmetlerinin çekiciliği ve dolayısıyla yaygınlaştırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bir halk kütüphanesi binasının kütüphane olarak tasarlanıp tasarlanmadığı, sahipliğinin kendisine ait olup olmadığı hizmetler için

dikkate alınan durumlardır. Ankara'daki halk kütüphanelerinin bu ölçütlere göre yapılacak değerlendirmelere temel olacak veriler aşağıda Tablo IX'da verilmiştir.

Tablo IX'da, Ankara'daki halk kütüphanesi binalarının kütüphane olarak yapılıp yapılmadığına yönelik verilerle ortaya çıkan görünüm son derece somuttur. Ankara'da 25 ilçede bulunan toplam 42 halk kütüphanesinden sadece 7 ilçede yer alan 8 tanesi kütüphane binası olarak tasarlanmış ve yapılmıştır. Diğer 18 ilçedeki 34 kütüphane başka amaçlarla yapılmış binalarda hizmet vermeye çalışmaktadır. Bu durum, Ankara'nın 35 halk kütüphanesinde (18

Tablo IX. Ankara'daki Halk Kütüphaneleri Bina Durumları (2013)

Kütüphaneler	Bina Durumu*	Kütüphaneler	Bina Durumu*
Akyurt İlçe Halk Küt.	-	Oyaca Halk Küt.	-
Mehmet Akif Ersoy Ed. Müze Küt.	-	Güdül İlçe Halk Küt.	-
Ayaş İlçe Halk Küt.	-	Haymana İlçe Halk Küt.	-
Gökler Köyü Halk Küt.	+	Kalecik İlçe Halk Küt.	-
Sinanlı Halk Küt.	-	Kazan İlçe Halk Küt.	-
Bala İlçe Halk Küt.	+	Keçiören Aktepe Halk Küt.	-
Kesikköprü Halk Küt.	-	Cemil Meriç İlçe Halk Küt.	-
Beypazarı M. Akif Ersoy İlçe Halk Küt.	+	Kızılcahamam İlçe Halk Küt.	-
Karaşar Halk Küt.	-	Mamak İlçe Halk Küt.	-
Çamlıdere İlçe Halk Küt.	-	Kutludüğün Halk Küt.	-
Ankara Adnan Ötügen İl Halk Küt.	-	Nallıhan İlçe Halk Küt.	-
Ankara Or-An Sevgi Yılı Halk Küt.	+	Polatlı İlçe Halk Küt.	+
Ankara Ali Dayı Çocuk Küt.	-	Yunus Emre (Esentepe) Halk Küt.	-
Balgat Hüseyin Alpar Halk Küt.	-	Pursaklar Saray Halk Küt.	-
Cebeci Halk Küt.	+	Sincan İlçe Halk Küt.	-
Cer Modern Sanat Küt.	-	Sincan Yeni Kent Küt.	-
Çubuk İlçe Halk Küt.	-	Şuayip Çalkın Halk Küt.	-
Elmadağ İlçe Halk Küt.	-	Şereflikoçhisar Yunus Emre İlçe Halk Küt.	+
Hasanoğlan 17 Nisan Halk Küt.	-	Yenimahalle İlçe Halk Küt.	+
Evren İlçe Halk Küt.	-	Abdurrahman Oğultürk Halk Küt.	-
Gölbaşı İlçe Halk Küt.	-	Şentepe Halk Küt.	-

* (+) Kütüphane binası olarak yapılan, (-) Kütüphane binası olarak yapılmayan

ilçesinde) halk kütüphanesi hizmetleri uygun olmayan binalarda verilmeye çalışılmaktadır anlamına gelmektedir. Elbette, bu, son derece olumsuz bir duruma işaret etmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada elde edilen sonuçları kısaca şöyle sıralamak olanaklıdır:

1. Ankara'da 2014 yılı itibariyle halk kütüphanesi hizmetleri genel olarak standartlara uygun olmayan koşullarda verilmeye çalışılmaktadır. Bu niceliksel durum beş unsur olarak adlandırılan tüm halk kütüphanesi unsurları için geçerli görünmektedir.
2. Ankara'nın ilçelerinde halk kütüphanelerinin tüm yapısal unsurları itibariyle genelde olumsuz bir durumun söz konusu olmasının yanı sıra, bazı ilçeler arasında yine birçok unsur itibariyle büyük dengesizlikler bulunmaktadır.

3. Ankara'da çok ciddi düzeyde halk kütüphanesi eksikliği bulunmaktadır. 56 merkez ve 79 şube kütüphanesi olmak üzere toplam 135 halk kütüphanesine gereksinim olması Ankara'da sorunun büyüklüğünü göstermektedir. Ayrıca, Altındağ, Etimesgut, Pursaklar gibi büyük ilçelerde halk kütüphanesi sisteminin ana unsuru olan merkez kütüphanenin olmaması büyük bir sorundur. Birçok ilçede tek bir merkez ya da şube kütüphanesi ile hizmet verilmeye çalışılması da büyük bir yetersizliği ortaya koymaktadır.
4. Ankara'da bir halk kütüphanesinin hizmet vermekle yükümlü olduğu ortalama nüfus son derece yüksektir ve bu sayılarla sağlıklı/yeterli bir halk kütüphanesi hizmeti vermek olanaklı değildir. Bu konuda ilçeler arasında da büyük dengesizlikler bulunmaktadır.

5. Bazı ilçelerde çok yüksek oranların olmasına karşın Ankara'da toplumun çok küçük bir bölümü halk kütüphanelerini ziyaret etmektedir. Halk kütüphanelerine üye olanlar düzeyinde ise kullanım için çok olumsuz bir durum söz konusudur. Üye oranına bakılarak (onbinde sekiz) Ankaralıların halk kütüphanesi kullanma alışkanlıklarının çok zayıf olduğu söylenebilir. Bu konuda ilçeler arasında istisnaları dışında anlamlı farklar olduğu söylenebilir.
6. Ankara'daki halk kütüphanelerinin sahip oldukları dermeler son derece yetersizdir. Ankara'da halk kütüphanelerinde halen var olan dermenin yaklaşık iki katı kadar daha kitaba gereksinim duyulmaktadır. Bu konuda ilçeler arasında anlamlı farklılıklar bulunmamaktadır. Ancak, yine de bazı büyük ilçelerde durumun "çok yakıcı" (gereksinim çok fazla) olduğu söylenebilir. Nüfus başına düşen kitap sayıları açısından da halk kütüphaneleri dermelerindeki durumun son derece olumsuz olduğu anlaşılmıştır.
7. Ankara'daki halk kütüphaneleri ile ilgili en ciddi sorunun personel unsuru ile ilgili olduğu söylenebilir. Toplam 25 ilçenin sadece 6'sında bir profesyonel kütüphanecinin olması, diğer kategorideki personel açığının da çok ciddi boyutlarda olması bunu somut biçimde ortaya koymaktadır. Buna karşın, personel konusunda büyük bir dengesizlik olduğu da göze çarpmaktadır. Özellikle Çankaya ilçesinde personel açısından görülen büyük fazlalık, diğer ilçelerde var olan eksiklikleri büyük ölçüde giderecek durumdadır. Personel konusundaki bu ciddi sorun bir profesyonel kütüphanecinin hizmet vermekle yükümlü olduğu nüfus büyüklüğüne doğal olarak yansımakta ve bu sayıları "korkunç" denilebilecek boyutlara taşımaktadır.
8. Ankara'daki toplam 43 halk kütüphanesinden sadece 8 tanesinin kütüphane olarak yapılmış binalarda hizmet veriyor olması bir başka önemli sorun anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, Ankara'da nitelikli bir halk kütüphanesi hizmeti vermeye olanak sağlayan halk kütüphanesi binaları bulunmamaktadır.
9. Halk kütüphanesi unsurlarına ilişkin olarak çalışmada sunulan veriler AB ortalamalarının bir hayli altında kalmaktadır.

10. Bu çalışmada, elde edilen veriler aynı nitelikte Yılmaz tarafından yapılan 1998 ve 2011 çalışma sonuçları ile büyük benzerlikler göstermektedir. Dolayısıyla, Ankara'da halk kütüphanelerinin niceliksel durumlarında son 15 yıllık dönemde çok anlamlı değişiklikler olmamıştır.

Elde edilen sonuçlara dayanarak şu öneriler sunulabilir:

- Ankara için, başkent olduğu gerçeğinden de yola çıkarak kısa, orta ve uzun vadeli bir halk kütüphanesi planlaması yapılmalı, Ankara'ya özgü bir politika/strateji geliştirilmelidir. Bu planlama 5 unsur, hizmetler, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki değişimler, eğitim, kültür ve boş zamanlar konusundaki öncelikleri dikkate alan bir çerçevede gerçekleştirilmelidir. Tüm bunların planlanabilmesi için öncelikle bu konuda bir sempozyum, çalıştay vb. düzenlenmelidir.
- Yetersizliklerin görüldüğü unsurlarda yeni yaklaşımlar geliştirilmelidir.
- Başkent olması nedeniyle sadece Ankara'ya ilişkin bir hareket planı geliştirilmelidir.
- İlçeler arasındaki dengesizlikler giderilmeli, öncelik, hiç kütüphanesi bulunmayan ilçelere verilmelidir. Aynı biçimde, merkez halk kütüphanesi bulunmayan ilçelere de bu kütüphaneler mutlaka ivedilikle kurulmalıdır.
- Halk kütüphanesi hizmetlerindeki yetersizliklerin giderilmesinde gezici kütüphane hizmetleri de daha ciddi biçimde düşünülmelidir.
- Derme mutlaka planlı biçimde geliştirilmeli ve kitap dışı materyal alımları da yoğunlaştırılmalıdır.
- Personel istihdamı konusunda yeni çözümler üretilmelidir. Özellikle, KPSS ile personel alımında kontenjan artırımı için Başbakanlık Personel Dairesi Başkanlığı ve Maliye Bakanlığı zorlanmalıdır.
- Halk kütüphanelerinde gönüllü çalışılması konusunda da bir politika geliştirilmelidir.
- Halk kütüphanesi binaları onarımları/yeniden yapımları konusu ayrı bir planlama alanı olarak düşünülmeli ve oluşturulan planlar hızla hayata geçirilmelidir.

Halk kütüphaneleri, bir kent, çağdaş bir toplum için olmazsa olmaz eğitim-kültür kurumları arasında yer alır.

Ancak, onlar, işlevlerini gerekli koşullara sahip oldukları durumda gerçekleştirebilirler. Bir başka deyişle, halk kütüphanelerinin nitelikli hizmet vermeleri niceliksel yeterliliklerine bağlıdır. Başkent bir ülkenin eğitim-kültür düzeyi yüksek en saygın kentleri arasındadır ve her yönüyle örneklik oluşturmak durumundadır. Ancak, Ankara, halk kütüphaneleri açısından Türkiye için örneklik ulaştırarak bir nitelikten uzak görünmektedir. Bu durumun bir an önce düzeltilmesi ve Ankara'nın halk kütüphanesi kültürü açısından da "Cumhuriyet'e yakışır" bir kente dönüştürülmesi gerekmektedir.

Not

- 1 Yenimahalle İlçe Halk Kütüphanesi (Merkez kütüphanesi) onarımda olduğu için hizmet verememektedir.

Kaynakça

- Çapar, B. (1985). Halk kütüphanesi hizmetinin nüfus açısından planlanması. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 34, 4, 165-170.
- Çapar, B. (1987a). Halk kütüphanesi hizmetinin yaygınlaştırılması ve planlanması. *Türk Kütüphaneciliği*, 1(2), 55-61.
- Çapar, B. (1987b). Kütüphane hizmetlerinin planlanmasında UNESCO'nun rolü ve Türkiye. *Türk Kütüphaneciliği*, 1(4), 162-174.
- Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu. (22.2.2012). Kanun no: 6279. *Resmi Gazete*, 28219. 23.07.2014 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/02/20120229-1.htm> adresinden erişildi.
- Ersoy, O. (1966). *Halk kütüphanelerimiz üzerine bir araştırma*. Ankara: Güven Matbaası.
- Hazırlar, A. (2004). *Halk kütüphanelerinde iç mimari*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- IFLA. (2007). *Halk kütüphanesi hizmeti: gelişim için IFLA/UNESCO ilkeleri*. Çev. B. Yılmaz. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- KYGM. (1988). *Kütüphanelerde yasal düzenlemeler ve standartlaşma: Komite toplantıları, 23-25 Şubat 1988*. Ankara: KYGM.
- Onat, Z. (1989). *Halk kütüphanelerinin mekansal organizasyonu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sağlamtuğ, T. (1980). *Ankara'da halk kütüphanesi hizmeti*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sağlamtuğ, T. (1981). *Metropolitan kent kütüphaneciliği ve Ankara'da verilen halk kütüphanesi hizmeti*. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 30(2), 67-71.
- Soysal, Ö. (1998). Kütüphaneciliğimizde plan kavramı. *Türk kütüphaneciliği: Bilginin yazgısı* içinde (ss. 195-197). Ankara: TKD.
- TDK. (2014). *Güncel Türkçe sözlük*. 25.07.2014 tarihinde <http://www.tdk.gov.tr> adresinden erişildi.
- TÜİK. (2014). *Seçilmiş göstergelerle Ankara 2013*. 25 Mayıs 2014 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/ANKARA.pdf> adresinden erişildi.
- Yılmaz, B. (1996). *Halk kütüphanesi kullanımı: Sosyo-ekonomik bir çözümleme*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Yılmaz, B. (1998). Ankara'daki halk kütüphanesi sisteminin niceliksel analizi. *Kütüphanecilik Dergisi: Belge Bilgi Kütüphane Araştırmaları*, 4, 49-70.
- Yılmaz, B. (2011). Ankara'daki halk kütüphanesi sistemi: niceliksel bir analiz. *Türk Kütüphaneciliği*, 25(1), 35-54.
- Yılmaz, B. (2013a). *Halk Kütüphaneleri: Araştırmalar ve görüşler*. Ankara: TKD Ankara Şubesi.
- Yılmaz, B. (2013b). Avrupa Birliği sürecinde Türk halk kütüphaneleri: Nicel bir değerlendirme. *Halk kütüphaneleri: Araştırmalar ve görüşler* içinde (ss. 401-417). Ankara: TKD Ankara Şubesi.